

הקלות הבלתי נסבלת של המעצר

הסיבה האמיתית לרוב המעצרים, שלא תמצאו אותה בכתובים, היא שימוש במעצר - בתנאים מחפירים - כאמצעי לחץ להודות בעבירות

בועז סנג'רו פורסם: 27.09.14, ynet

מעשה באדם שהגיע לבית-החולים לטיפול בכווייה בזרועו, שלדבריו נגרמה מקומקום רותח. שוטרים הגיעו למקום ועצרו אותו לחקירה בחשד להצתת רכב שהתרחשה באותו היום באותו הכרך. משום מה לא הסתפקה המשטרה בחקירתו, אלא הגישה לבית-משפט השלום בתל-אביב בקשה להארכת מעצרו בשבעה ימים תמימים.

במהלך הדיון בבית-המשפט אמר החשוד המיואש והעייף: "אני רוצה ללכת לאבו-כביר, לישון". אילו הורה השופט על מעצרו היה זה עוד אחד מרבבות מעצרים מיותרים בשנה. למזלו נתן השופט שמאי בקר את ההחלטה המקסימה הבאה: "העפתי מבט בשעון, השעה 16:37, וסברתי כי העייפות מהימצאות באולם מהשעה 09:00 בבוקר היא שמעלימה מעיני את הקשר בין החשוד לבין האירוע המתואר בכתב האישום. שאלתי בעדינות את הטוען (התובע המשטרתי), האם עייפותי היא לי לרועץ, אולם בהגינותו השיב שלא. סוף דבר שלא מצאתי, חי נפשי, כל ראייה הקושרת בין החשוד לבין אירוע הצתת הרכב בצפון תל-אביב. אני מורה אפוא על שחרור החשוד לאלתר, ואני מודה למשטרה שהיא בודקת את ערנותי גם בשעה זו".

קודם נצחק - נוכח טפשות המשטרה ונוכח חוש ההומור הראוי להערכה של השופט. לאחר מכן נבכה - על כך שחירותו של אדם בישראל שווה כנראה כקליפת השום. בעקבות דו"ח מבקר המדינה מ-1994, שהתריע על ריבוי המעצרים (37 אלף בשנה), כשרובם מיותרים (על-פי דו"ח הסנגוריה הציבורית שהוגש זה עתה, בשני שלישים מהמקרים כלל לא מוגש כתב-אישום בעקבות המעצר), נחקק ב-1996 חוק מעצרים חדש. החוק קבע שחומרת העבירה איננה עילה למעצר. החוק הגדיר שלוש עילות מעצר מצומצמות:

1. יסוד סביר לחשש לסיכון בטחונו של אדם, של הציבור או של המדינה - בעיקר כשמדובר בעבירת אלימות.
2. יסוד סביר לחשש לשיבוש הליכי החקירה, הנתמך במידע ספציפי.
3. מקרים חריגים - "מנימוקים מיוחדים שיירשמו" לצורך הליכי חקירה שלא ניתן לקיימם אלא כשהחשוד נתון במעצר.

ובכל זאת המשיכה עקומת המעצרים לטפס משנה לשנה, עד כי הגענו ללמעלה מ-60 אלף מעצרים בשנה (!).

מדוע המעצר כה חביב על המשטרה ועל הפרקליטות? הרי בהחלט ניתן לחקור גם בלי לעצור. להערכתך, הסיבה האמיתית לרוב המעצרים, שלא תמצאו אותה בכתובים, היא שימוש במעצר - בתנאים מחפירים - כאמצעי לחץ על החשודים להודות בעבירות שבהן הם מואשמים. כך רומסים את זכות השתיקה ואת החיסיון מפני הפללה עצמית וגובים הודאות רבות, חלקן של אשמים וחלקן של חפים מפשע. מעצר שבתי המשפט מאפשרים זאת.

בחלק מהמקרים קשה להשתחרר מהרושם שהמעצר משמש מקדמה על חשבון העונש שאולי ייגזר על החשודים בעתיד - ואולי לא. זו ענישה בטרם משפט ואולי אף מענה לציפייה של חלק מהציבור להשלטה מהירה של חוק וסדר, גם תוך רמיסת זכויותיהם של החשודים. לבעלי ציפייה זו אזכיר שמחר הדבר עלול לקרות גם להם או לבני משפחותיהם. כללי המשפט הפלילי מגדירים את שמותר למדינה לעולל לאזרח ובכך מגדירים גם את חירותו.

כך באשר למרבית המעצרים. סיפור המעצר שבו פתחתי הוא בכל זאת מיוחד. לא מדובר רק בתפישת תפקיד מעוותת של השוטרים, לא מדובר רק ברשעות. לצורך מעצר מופרך שכזה נדרשת גם מידה לא מבוטלת של אווילות. הפתרון לקלות הבלתי-נסבלת של המעצר בישראל הוא הטלת אחריות אישית על כל שוטר שכך עוצר. רק אז תיבחן ערנות השוטרים במקום ערנות השופטים. רק אז יהיה כיסוי במציאות להצהרה היפה על כבוד האדם ועל חירותו.

פרופ' בועז סנג'רו הוא ראש החטיבה למשפט פלילי ולקרימינולוגיה במרכז האקדמי למשפט ולעסקים (רמת גן), מחבר הספר "הרשעת חפים מפשע בישראל ובעולם: גורמים ופתרונות".